

Når porten går op

Af Lene Kaaberbøl

I Ringenes Herre står Gandalf foran Morias porte og betragter en besked som han først læser således: ”Tal, Ven, og træd ind.” Gandalf er jo troldmand, så han forstår straks at her er der tale om et løsen, et magisk kodeord som man må kende for at komme ind. Han bruger flere timer på at finde det, med masser af dramatiske armbevægelser, små og store eksplosioner, gloser på mange sprog, og så videre. Intet sker. Til sidst står han og stirrer på porten i sin magtesløshed, da det endelig går op for ham at han har været dum: det er så enkelt som det kan være. På porten står der egentlig: ”Sig ”ven” og træd ind”. Han ler og udtaler ordet ”ven” – på elvisk, naturligvis – og portene går op.

Gandalf kan læse. Og det er faktisk alt hvad der kræves for at magien kan begynde.

Sesam, sesam, luk dig op. Abrakadabra og hokus pokus – eller det noget mere alvorlige ”hoc est corpus meum” som det kommer fra. Der blive lys. Alakazam! Wingardium Leviosa. Mene Mene Tekel Ufarzin.

Vi har alle dage vist at ord var magiske. Sig dem rigtigt, og så begynder det. Verdener skabes, eller går under. Eventyr går i gang. Porte går op.

Og det er jo fantastisk. Jeg mener, se på dem: små gnidrede sorte dimser, som rækker af myrer der er blevet klemt flade mellem bogens sider. Og alligevel kan de skabe hele universer i ens hoved. De kan fylde læseren med billeder og lyd. Okay, det kan filmen også. Men bogens ord kan mere: de kan også få dig til at lugte og føle og smage. "Vi åbnede kælderlemmen, og en stank af halvrådne roer slog os i møde." Det kan man ikke gøre på film. Det er meget sjældent man virkelig ved hvordan der lugter i zombiekrypten eller i kælderen under seriemorderen Buffalo Bills hus. Og mere end det. Ord skrevet på en side kan bringe dig ind i hovedet på personerne, så du hører deres tanker som om de var dine egne. Så du ved præcis hvad Silas eller Tudemarie eller Skorpen føler, uden at en skuespiller bliver nødt til at lege gæt og grimasser for at få dig til at forstå det. Ord er magiske. Det har vi altid vist.

Men i dag er der børn for hvem portene aldrig helt går op. Bogstaverne bliver ved med at være irriterende fladmaste myrer som man læser fordi nogen siger man skal. Læreren, Forældrene. De voksne. Det er dem der har lavet den her besynderlige kode som de vil have man skal kunne. At læse er et arbejde. Og historierne er meget nemmere at få fat på hvis man får dem fra film eller spil.

Det bekymrer os – alle os der står og har det læste ord i vores magt. Vi synes det er et problem. Er det det? Kan man ikke bare sige at de får deres viden og deres oplevelser fra andre, lige så gode medier? Og at den verden de skal leve i når de bliver voksne, måske er mere beregnet på folk som dem, der kan nå til level 7 i Hitman på den tid

det tager os andre at læse de tre første afsnit i manualen? Skrift og læsning har rødder tilbage til Babylonien, hvor man opfandt kileskriften for at kunne holde ordentlig tjek på skatter og kornkrukker, og for at kunne nedfælde Hamurabis Lov. Den ældste bog vi har fundet, er næsten to tusinde år gammel, og den er skrevet på ark af 16 sider som så er foldet og skåret op – nøjagtig som i dag. Måske er det på tide at den gamle plimsoller SS Bogen bliver hugget op og afløst af andre fartøjer, andre medier, der kan noget andet og ikke kræver at man lærer en lang og kompliceret kode før man overhovedet kan komme nogen vegne.

Altså, det kan jeg jo næsten ikke sige med pokerfjæset i orden. For selvfølgelig tror jeg ikke på det. Jeg er jo bogmenneske. Ligesom I er. Sesam sesam, hokus pokus, der blive lys, og alt det andet. Jeg tror jo på magien. Men. For der er et men. Vi må ikke glemme at det faktisk er et arbejde at lære den kode. At det er mere besværligt end at poppe DVD'en i drevet, eller gribe joystickken til den ny Playstation. I hvert fald for den generation der i forvejen har muterede tommelfingre. Og derfor er det så vigtigt at vi giver dem nogle historier som er umagen værd. Eller rettere: som *de* synes er umagen værd. Og det er ikke nødvendigvis de samme som vi mener de skal læse.

Og vi – voksgenerationen, bogpusherne – har haft meget at skulle have sagt. Det store flertal af de bøger der når frem til dagens børn og unge, gør det på vores nåde. Det er os der skriver dem, anmelder dem, skriver lektøruddtalelser på dem, køber dem til biblioteket, formidler dem til de unge – eller lader være. Kun ganske få udgivelser sniger sig

ind under vores radar, med en pris der er så lav at joystickgenerationen selv kan købe dem, og et design og en appel der er så klar at de også gider, ja, endda nærmest står i kø for at få love til at købe, læse og eje.

Nogle af de bøger bryder vi os ikke vildt meget om. Dragonball. Gåsehud. Måske endda også WITCH, for jeg ved der er pædagoger der rynker på næsen også af dem, og nærmest siger: Hvordan kunne hun. Sådan en pæn forfatter, og så går hun i seng med Disney!! Men for det første er der et godt gammelt engelsk ordsprog der siger "Don't judge a book by its cover". Og for det andet kan jeg give jer mindst en ganske god ca. tiårig grund. For leden i Illum så jeg en pige på den alder sidde gulvet mellem to rulletrapper, mens folk i indkøbsmylderet nærmest skrævede hen over hendes ben. Hun ænsede dem overhovedet ikke. For hun sad med næsen i den WITCH-bog hun lige havde købt, og portene var lige gået op. Magien var begyndt.

Ja, hvis man binder mig til en pæl og kilder mig under fodsålerne med en gåsefjer til jeg bryder sammen, så vil jeg da godt indrømme at jeg holder mere af Skammeren og hendes børn. De er mere mine egne. Men jeg er vældig glad og stolt over begge dele.

Kære bogpushere. Jeg er også meget stolt og glad over at I vil give mig en pris. I er de første på dansk grund, i øvrigt. Jeg er glad for at prisen kommer netop fra jer der så tit står med nøglen til Morias porte. Det er jer der skal udlevere den til eleverne – eller binde den om

halsen på dem så de ikke taber den før de rigtig når at opdage hvad den kan bruges til.

Et lille caveat skal I nu alligevel have med på vejen. Bogen lever. Bogen ånder. Bogen er stor og vidunderlig og mangfoldig. Men hvis vi kun pusher det vi opfatter som sunde bøger, så skal vi altså ikke undre os hvis især drenge får samme forhold til bøger som de har til salat: Det er kun noget man spiser for at være høflig.

Og man står altså ikke og knokler i flere timer foran porten til Moria – bare for at være høflig.

Nogle mennesker skriver mest for deres egen skyld. Sådan er jeg ikke. Jeg vil så gerne have at folk læser mine bøger. Jeg elsker at se dem blive fanget af de dér små fladmaste myrer, jeg elsker at opleve at mine personer bliver levende i *andres* hoveder også. Bent Rasmussen har lige meddelt mig at hans kone er sur på Drakan. Andre gange får jeg breve fra børn der er vrede på mig fordi jeg har ladet et dyr eller et menneske dø; det glæder mig kolossalt. For det betyder jo at de engagerer sig, at de lever med. Og så lever bogen. Magien virker.

Kære bogpushere. Jeg vil gerne slutte med at afprøve om magien også virker på jer. Her er et afsnit fra Skammerkrigen – så nyt at bogen endnu ikke er indbundet. Man kan til gengæld ved selvsyn konstatere at den er trykt på ark á 16 sider, foldet og skåret – ganske som det er sket i tusinde år. Bogen lever. Takket være læsere, skrivere – og jer.